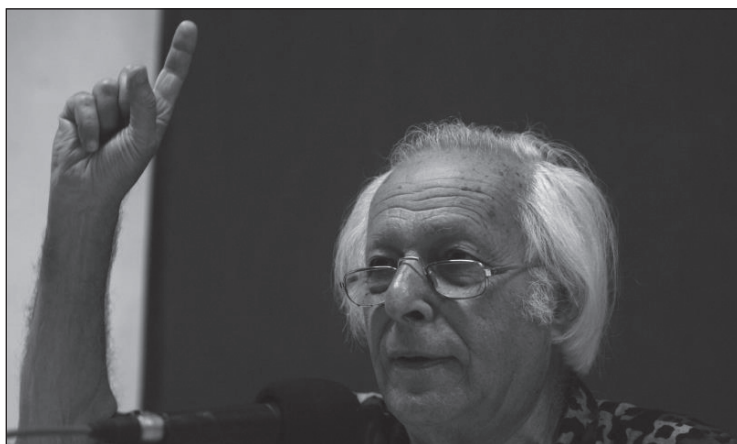


Samir Amin szellemi öröksége

A perifériák marxista harcosa

Samir Amint melegszívű, kedves és figyelmes embernek ismertem meg. De ez már csak jóval azután történt, hogy megismerkedtem írásaival – legalábbis azok egy részével. Ebben megkerülhetetlen szerepe volt az *Eszméletnek*, amelynek szerkesztői időről időre lefordították és az érdeklődő honi közönség elé tárták Samir Amin írásait. Sokan ennek jóvoltából hallottak-olvastak először Aminről, akit persze a szervezett felsőoktatás keretében csupán néhány human szakon és jószerével ezeken is csak mellékesen oktat néhány lelkes oktató.

Ami magát Samir Amint, illetve munkásságát illeti: mindig lenyűgözött határozott, a kapitalizmussal szemben könyörtelenül kritikus szemlélete, következetes törekvése a kizsákmányoló társadalmi rendszer meghaladására, és az ehhez szükséges teendők és módszerek feltárására. Ilyen energiával csakis a legmélyebb tudományos meggyő-



Samir Amin

zódással, az igazságtalanság bármely formájának elutasításával és az emberiségbe vetett rendületlen hittel rendelkezők bírhatnak – mint például az energikus és vehemens, szuperintelligens, fáradhatatlanul szorgalmas, akaraterőből és töretlen meggyőződésből „összerakott”, idén 200 éve született „Szerecsen” – Karl Marx, akinek nyomdokain, mégis szuverén alkotóként, Samir Amin megállíthatatlanul lépkedett.

Ez a fajta elvi szívósság, persze, nem mindenki tetszését nyerte el még a baloldalon sem. Magukat amúgy nagyon balosnak tartó értelmiségiekkel gyakran előfordul, hogy miközben általában kedvelik, sőt magasztalják a forradalmakat és a forradalmárokat, amint *valóságos* történelmi viszonyokból sarjadó forradalmak *hús-vér* forradalmárai gyanánt toppannak elébük, sietnek elhatárolódni tőlük. E szalonbaloldali megközelítés módszertani alapja a történelem egyfajta absztrakt, steril megközelítése, amely a történelem fölé helyezkedve ítéli meg és el a *valóságosan cselekvő* forradalmi hősöket – akik a legkevésbé sem hasonlítanak némely filozófusok dívány-forradalmáraihoz.

Ezért aztán ha olyasvalaki tekint Aminra, aki számára a kapitalizmus meghaladására tett első történelmi kísérlet kelet-európai államai – államszocializmusai – „államkapitalista diktatúrák” voltak (miközben furcsa mód maga ismeri el, hogy „szemben minden ellenkező híreszteléssel, az égvilágon bármihez hozzá lehetett férni. Nyugati könyvekhez, folyóiratokhoz, újságokhoz, lemezekhez”), mi több, e rendszerek „a lenini »régi gárda« gyilkosainak az örökségé”-t képezik, „sztálini és poszt sztálinista rezsimiek (népirtó-tömeggyilkos, majd »puhított« diktatúrák)”, s aki szerint a napjainkban „kormányzó szélsőjobboldal minden csatornáról és »fölkülről« zajongó mocskarádata, a liberálisok naivságai és »a populista baloldal« szegyenletes füllentései egyaránt sztálinista eredetűek” (Tamás 2018), vagyis abból az időből származnak, amelyet a sztálinizmus mellett a „militarizmus, és a világ többi részétől való idegengyűlölő elzárkózás” jellemzett (Tamás 2016); nos, aki tehát így vélekedik a létezett szocializmus történelmi szerepéről, az nem csoda, hogy Amint „a harmadik világbeli »baloldali« rémuralmak elvtelen dicsőítése”-nek „rendkívül kártékony” gyakorlatával vádolja.

Az idézett szerző nem adja meg, hogy Aminnak mely művéből (műveiből) jutott erre a következtetésre. De akárhogy is van, döntse el a Kedves Olvasó, vajon el lehet-e intézni ennyivel Samir Amin szellemi örökségét.

Az emberek, mint azt Marx megállapította, készen talált viszonyokba születnek, de tevékenységükkel maguk is alakítják ezeket a viszo-

nyokat. Samir Amin egyiptomi apától és francia anyától származott, akik maguk is kritikusak voltak a fennálló renddel szemben, s akiknek gondjuk volt fiuk taníttatására. Samir gyermekkorát Egyiptomban, ifjúkorát az – akkoriban – erősen baloldali Párizsban töltötte. Ily módon nemcsak elméjét volt alkalma pallérozni, de testközelbe kerülhetett a kapitalista világ perifériájával és centrumával egyaránt. A francia fővárosban, mások mellett, a centrumállamokkal szemben erősen kritikus közgazdász, François Perroux jóvoltából sajátíthatta el a világrendszer-szemléletet, s igen hamar tagja lett a *Francia Kommunista Pártnak*. Később sokfelé utazott a világban, rengeteget írt, és számtalan konferencián, kapitalizmuskritikus civil rendezvényen vett részt. Gondolataiból itt csak néhánynak a felvetésére futja, a teljes életmű összefoglalása aligha lehetséges egyetlen megemlékezés keretein belül.

Lekapcsolódás és összefogás a hosszú átmenet sikeréért

Amin, mint minden progresszív gondolkodó, a jövő felől nézte korunk globális világát. Szerinte a kapitalizmus betegségein túlmutatató társadalom a *verseny* helyett a *szolidaritáson* alapul. Az ilyen társadalomban a természeti erőforrások, a kultúra, az oktatás és az egészségügy nem áru, a demokratizálódás nem ütközik korlátokba, s a fejlett „Észak” és a fejletlen „Dél” közötti összefogásból antiimperialista internacionalizmus születik. Amint az foglalkoztatta leginkább, hogyan juthatunk el ide.

A „létezett szocializmus” megítéléséhez is figyelembe veendő Amin figyelmeztetése, hogy a kapitalizmushoz *hosszú és lassú* átmenet vezet. „Az átmenet csakis hosszú lehet, sőt, nagyon hosszú (egy évszázad?), mivel az új, épülőfélben lévő társadalom a kapitalizmus bűzös zsigereiből jön elő, ahogyan azt már Marx is megértette és kifejtette” (Amin 2018b, 50). Ennek a hosszú átmenetnek a szerves része a globális tőkegazdaságról való *lekapcsolódás* (*déconnexion/delinking*), „azaz annak visszautasítása, hogy a nemzeti fejlesztési stratégiát a »globalizáció« parancsainak vessék alá” (Amin 1992a). Az új társadalom felépítése egy olyan hosszú projekt, amely „minden ízében ellentmondást hordoz: a kapitalista szempontokat, intézményeket és gyakorlatot a tőkelogikával hadban álló szocialista célkitűzésekkel és reformokkal társítja; s bizonyos mértékű (amennyire lehet, persze ellenőrzött) kifelé nyitást próbál meg összeegyeztetni a domináns

kapitalista érdekekkel ellentétes, haladó társadalmi átalakításokkal” (Amin, 2009a, 19).

Amin a marxi munkaérték-elméletet a globális piacra alkalmazva megállapította: „az egyszerű értéktörvény értelmében azonos termelékenységhöz – elvben – világszerte azonos munkajövedelmek tartoznak. A globalizált értéktörvény érvényesülésekor viszont azonos termelékenység különböző munkajövedelem-szinttel járhat együtt, miközben a termékárak és a tőkejövedelmek világméretben kiegyenlítődnék” (Amin, 2009a, 19). A kapitalizmus tehát geneziséstől fogva „inherens módon polarizáló, s az is marad; azaz kizárja a »felzárkózást«.” (uo.) Ezért van szükség a szocializmus megvalósítása érdekében a globális tőkerendszerrel való lekapcsolódásra.

Amin a felzárkózás tőkés kereteken belüli megvalósíthatóságának tagadásával és a leválás szükségszerűségének hirdetésével (is) 180 fokban szemben állt a mainstream közgazdaságtannal – bár ebben nem volt egyedül. Nem kevesen jutottak hasonló következtetésre, így pl. Giovanni Arrighi (1990) vagy Maria Mies (1993), s magam is igyekeztem alátámasztani a felzárkózás lehetetlenségének (kivételességének) tételét, egyebek mellett Kelet-Európa példáján (lásd Artner 2018). Amin a globális tőkelogika mechanizmusaiából vonja le a következtetést, hogy felzárkózás, illetve társadalmi progresszió csak a tőkerendszerből való lekapcsolódással lehetséges – és a történelem őt látszik igazolni. Hiszen egyrészt, a *tőkés kereteken* belüli, több szempontból kétesnek mondható – például mert a külföldi tőkétől való nagyfokú függést eredményező, vagy mert a fejlett országok (pl. az USA) pénzével támogatott – utolérési példák (mint például a délkelet-ázsiai „kis tigrisek” vagy Írország) a globalizáció – Amin kifejezésével, a *generalizált monopóliumok* kora (az 1980-as évek) – előtti időkben gyökereznek. Ekkor még nem volt olyan kiterjedt a transznacionális vállalatok értéklánc-hálózata, és a tőke világuralmát korlátozta a szocialista országok léte is.

Mindez azzal járt, hogy 1) az állam gazdasági-termelési beavatkozása elfogadott volt, az ezt szolgáló intézményeket részben a tőke stratégiai, részben fejlesztési okok miatt megtűrte, sőt igényelte. 2) Ugyan a kelet-európai „szocialista” országok – minden, ma divatos híresztelés ellenére – produkáltak felzárkózást a fejlettekhez, legalábbis az 1980-as évekig, de ezek az országok nem voltak a tőkés világ gazdaság és a tőkefelhalmozás integrált részei (lásd erről Artner 2017 és a rá adott választ, Böröcz 2018). Továbbá 3) a felzárkózás

lehetetlenségének és a *delinking* szükségességének igazát támasztja alá az is, hogy az elmúlt évtizedek felzárkózási kísérletei közül csakis azok voltak sikeresek, amelyeket a globális tőkerrendszer nem tudott maga alá gyűrni (pl. Észak-Korea, Kína, illetve egyes szociális dimenziókban Kuba). Végül 4) nem árt figyelembe venni, hogy a felzárkózás mérésére használt GDP/fő mutató még a prokapitalista humanisták (pl. Stiglitz et al 2010) szerint sem alkalmas a tényleges, mondjuk, a lakosság szükségletének kielégítésében mért felzárkózás kimutatására, lévén ez a mutató vegytiszta tőkés logikán alapul: csak azt méri, amit piacra termelnek és ezért ára van. Összegezve tehát: a lekapcsolódás elmélete a gyakorlatban *igaznak bizonyult*, hiába próbálják azt a fennálló rend apologetái a szokásos eljárással eltorzítani (mintha a lekapcsolódás autarkiát jelentene), s ennek alapján nevéssé tenni és kizárni a főáramú táradalom- és gazdaságpolitikai diskurzusból. Természetesen ennek az eljárásnak a „lekapcsolódás” elvében rejlő forradalmi mag az oka: „[...] le kell vonni a megfelelő következtetést: ha a gazdag országok »utolérése« lehetetlen, akkor valami mást kell megpróbálni, és ez a más az, amit a szocializmus felé vezető út választásának nevezünk” (Amin 2016, 173).

A „szocializmus felé vezető út”-on, Amin szerint, egyrészt mindekkivel össze kell fogni, aki más társadalmat szeretne, mint a mai kapitalizmus, még azokkal is, akik hisznek a kapitalizmus megreformálhatóságában (Amin 2018a, 29). Másrészt azonban meg kell alakítani egy új (az 5.) *internacionálét* a mozgalom szellemi irányítására és tevékenységének koordinálására. Megjegyezhető, hogy ez az Amin-féle 5. internacionálé meglehetősen markáns kommunista-anarchista projektum, s így első pillanatra nem látszik, hogyan tudna működni egy ilyen szervezet a reformistákat is tartalmazó, sőt, minden bizonnyal az ő számbeli fölényük által dominált széleskörű mozgalmi bázis koordinátoraként. Igaz, ennek ellenkezője sem képzelhető el, akár reformista vezetés, akár szűkkörű bázis formájában.

Amin szerint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet első fázisában a közösségi és magán tulajdonformák sokfélesége létezik (az államtól a transznacionális tőkés vállalatokig), ám a magántulajdon működési határait a munkás-paraszt állam pontosan kijelöli. A szocialista tulajdonformák szakadatlan térnyerését, illetve a szocializmus értékeinek hatását a döntéshozás minden szintjén és minden területén a demokrácia kiterjesztésének kell biztosítania (Amin 2013c). A hosszú támenet, a kapitalista és szocialista tulajdonformák és ideológia, a demokrácia szakadatlan fejlesztése (az államnak a nép

általi ellenőrzése) s mindezek kétesélyes harcként való leírása nem áll messze Rozsnyai Ervin magyar marxista filozófus felfogásától, bár Rozsnyai sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít az átmenetet vezető párt elméleti felkészültségének, ami szerinte a grandiózus társadalom-átalakítási vállalkozás sikerességének kulcs tényezője (lásd pl. Rozsnyai 2002a és 2007).

Észak és Dél

Samir Amin szerint Európa, illetve az Európai Unió az USA által vezetett „kollektív imperializmus” alávetett, „komprádor” státuszú hatalomgyakorlója (Amin 2013a, 60), amihez a szociáldemokrácia asszisztál: „[E]zt az utat a domináns nagytőke választotta, mert ez volt az egyetlen lehetséges eszköz, amellyel szétzúzhatta azt a társadalmi erőt, amelyet az európai dolgozók (elsősorban a munkásosztály) két évszázadnyi küzdelem során megteremtettek. A szovjet rendszer összeomlása megadta a várt lehetőséget [...]. Ami igazán abszurd, az az európai szocialista és szociáldemokrata pártok viselkedése, amelyek azt hitték, hogy hasznot húzhatnak a kommunista pártok összeomlásából, miközben a liberális stratégia célja éppen az volt, hogy egytől egyig megsemmisítse őket” (Amin, 2008, 103).

Ez a kritika természetesen nem egyszerűen az európai integrációs projektumnak szólt, hanem az „Észak” „Dél”-lel szembeni, sok évszázados kizsákmányoló magatartásának, amely – még ha többnyire kevésbé nyílt eszközökkel is, mint az 1950-es évek előtt – ma is büntetlenül folyik.

Samir Amin a kezdetektől figyelemmel kísérete a fejlődő országok nemzetközi harcát a függetlenségért és szocialista orientációért, aminek évtizedeken át aktív résztvevője is volt a maga sokféle módján és eszközével: egyetemi tanárként, szellemi háttér munkával, írásokkal, előadóként és vitapartnerként (tömeggyűlésektől workshopokig), tanácsadóként stb. Egyebek mellett dolgozott Egyiptom és Mali tervehivatalában és az ENSZ Afrika-fejlesztési Intézetében (*African Institute for Economic Development and Planning*, Dakar, 1963–1967). Alapítója (1975) és élete végéig igazgatója volt a szintén dakari székhelyű, kormányoktól független Harmadik Világ Fórumnak (*Third World Forum*), kezdeményezője a „hálózatok hálózataként” elgondolt, 1997-ben alapított radikális baloldali *think tank*nek, az *Alternatívák Világforumának* (*World Fo-*

rum for Alternatives), illetve az egyik legaktívabb szereplője a Porto Alegreben 2001-ben útjára indított *Társadalmi Világforum* (World Social Forum) mozgalomnak.*

Amin hat éves volt, amikor az egyiptomi Port Saidban először látott éhező gyereket. A családi legendárium szerint már ekkor megfogalmazódott benne, hogy a társadalmat meg kell változtatni. Úgy is mondhatjuk, hogy Amin munkássága a *legkizsákmányoltabb kontinens* problémáiban gyökerezik. Ott, ahol a kapitalizmus a mai napig megmutatja sajátos „Midász király-természetét”: ahol a nyersanyag-gazdagság is szegénységgé válik, mert Afrika ásványkincseit évszázadok óta, s napjainkban gyorsuló ütemben vonják ki a multinacionális vállalatok, és ahol a kolonializmus hatásai – a helyi elitek elszámoltathatóságának hiányában – a járadékvadászat makacsul kitartó intézményeiben is éreztetik hatásukat (lásd Biedertmann 2017a és 2017b, Biedermann – Orosz 2017).

Amin számos alkalommal megírta, hogyan kezdődött a fejlődő országok emancipatorikus kísérlete az 1955-ös *Bandungi Értekezlettel*, amiből később az *el nem kötelezettek mozgalma*, majd az *Új Nemzetközi Gazdasági Rend* névre hallgató törekvések sarjadtak. Hangsúlyozta, hogy Bandung egyáltalán nem a nacionalista vezetők, mint Nehru, Sukarno, és még kevésbé Nasszer agyából pattant ki – ahogyan azt ma a *mainstream* világtérkép látatni igyekszik. A Bandungi Értekezlet bölcsője a radikális baloldali rendszerkritika volt, amelyet akkoriban a kommunista pártok műhelyeiben kovácsoltak (Amin, 2009b).

Amikor tehát Amin világrendszeréről alkotott, sokak ízlése szerint túlságosan harcos és „Észak-ellenes” felfogását és a jövő társadalmára vonatkozó javaslatait akarjuk megítélni, jó ha szem előtt tartjuk, hogy olyan emberrel van dolgunk, aki nemcsak elméleti, de gyakorlati, *mozgalmi* munkája révén is tanúja volt a fejlődő országok antiimperialista harcának és ebben a Szovjetunió és szövetségesei által játszott – szerinte egyébként messze nem kielégítő – szerepnek.

Mint már az eddigiekből is kiderülhetett, Amin következetessége és a globális szintű kizsákmányolás megszüntetése melletti elkötelezettsége nem hátrált meg semmilyen tabu előtt. Így még a környezetvédelemmel kapcsolatban is rávilágított az illúziókra, s ezzel közvetett módon az efféle mozgalmak és szervezetek apologetikus – a kapitalizmus fenntartását szolgáló – lényegére. Jól látta, hogy a természet

* Lásd erről Amin visszaemlékezését ebben a számunkban. (A szerk.)

és a társadalom harmonikus együttélése a felhalmozás kapitalista rendjének megváltoztatása nélkül immár lehetetlen. Például a *Párizsi Klímaegyezmény* szerinte „nulla”, mert az abban foglaltak megvalósításához radikális forrástranszferre lenne szükség Északról Délre, s ez ellentétes a tőkerendszer logikájával (2018a, 29).

Nemzet és forradalom

Samir Amin nem engedte magát elvakíttatni a nemzetközi egyezményektől sem, még kevésbé a nemzetközi intézményektől, beleértve az ENSZ-t is. Amíg határok léteznek – márpedig, amíg kapitalizmus van, léteznek –, és amíg a nemzeti politikákat a nemzeteken belüli harcok alakítják, a nemzetközi egyezményeket pedig nemzeti kormányok írják alá és szavatolják, addig a változásnak *nemzeti színtről* kell kiindulnia, vallotta, még ha az adott nemzet „multinacionális” is (mint például az USA). Ezért Európa és egyáltalában a tőkés alapú világ strukturális válságát is csak úgy lehet megoldani, ha előbb helyreállítjuk a *nemzeti szuverenitást*, s ennek bázisán a demokratikus és haladó harcot a globális monopolitőke nemzetközi jogrendjének uralma ellen (Amin 2013a, 2013b, 2018c). Amin persze nem a „burzsoá-kapitalista szuverenitást” (Amin 2018c, 35), a retrográd – a szélsőjobb irányába mutató, kirekesztő – nacionalizmust sírta vissza, hanem az attól élesen megkülönböztetett *népi szuverenitás* kivívását sürgette, amely fölfogásában egyszersmind „a népek és dolgozók internacionalizmusát” jelenti (Amin 2013a, 67, Amin 2018c, 37, 41–42). Ugyanakkor látta azt is, hogy nincs „a láthatáron az internacionalizmus újjáélesztésével kecsegtető semmilyen mozgalom”, Európában pedig „hiányzik az antiimperialista dimenzió a harc mezejére lépők tudatából” (Amin 2013a). Az európai mozgalmak feladták az antiimperialista szolidaritást, és az internacionalizmust segélyekre és humanitárius beavatkozásra cserélték fel (Amin 2018a, 30). Persze jól tudjuk: a centrum munkásosztálya veszíti el először forradalmiságát és szenved történelmi rövidlátásban. Engels már alig másfél évtizeddel az angol munkásosztály nyomoráról és forradalmi küldetéséről szóló műve (*A munkásosztály helyzete Angliában*, 1845) után megállapította: „az angol proletáriátus ténylegesen egyre inkább elpolgárosodik, úgyhogy ez a mind között a legpolgáribb nemzet végül, úgy látszik, odáig akarja vinni a dolgot, hogy a burzsoázia mellett legyen polgári arisztokráciája és polgári proletáriátusa. Olyan nemzetnél, amely

az egész világot kizsákmányolja, ez persze bizonyos fokig indokolt” (Engels In: MEM 29. köt. 1972 [1858], 337).

Amin szerint 1975-től – a második világháború utáni első globális válság közepétől – a monopolkapitalizmus új szakaszát, a *generalizált monopóliumok* (*generalized monopolies*)* idejét éljük. (Rozsnyai [2002b] ugyanezt a fázist, hasonló tartalommal, mint Amin, *transznacionális monopolkapitalizmusnak* nevezi.) E szakasz jellemzője, hogy a felhalmozás globális méretekben zajlik, a centrum–periféria kontraszt elmélyül, a Dél országainak társadalmi lumpenizálódás folyamatait szenvedik el, s a népek elé az imperialista *triásznak* (USA – Európa – Japán) a periféria népei és kormányai felemelkedési kísérleteivel szembeni agressziója a centrum katonai erejének legyőzése feladatát állítja (Amin, 2015). A fejlődő világ népeinek ellenállása kétségtelenül szerveződik, s időről időre megmutatja erejét (lásd erről pl. Artner 2004 és 2009), a mozgalmi apályok tehát csupán időlegesek.

Samir Amin térben és időben átfogóan látta a világ fejlődését, hiszen azt – Marxhoz hasonlóan – a jövő felől, a kapitalizmust meghaladó, igazságosabb társadalom perspektívájából nézte. A modern korra vonatkozóan három nagy forradalmat nevesített, azon az alapon, hogy ezek hordoztak a közvetlenül elérhetőknél távolabbi célokat: a franciát (1789), az orosz (1917) és a kínait (1946). Ezért következett mindegyikre „thermidor”, vagyis olyan visszalépés, amely a hosszú távú célokat fel nem adva, engedményeket téve volt hivatott menedzselni a távoli jövőbe vezető utat. A francia thermidor kezdetének ideje ismert (1794), az orosz thermidort különböző elemzők különbözőképpen értelmezik és eltérő időpontokra teszik (a NEP, Sztálin vagy Brezsnyev fellépése), a kínaiak pedig a hruscsovi desztalinizációval azonosítják. Ezekre a thermidorokra ellenforradalom és restauráció következett, ami alól – Amin szerint – csak a kínai eset kivétel. A kínai thermidor első etapja 1950-ben kezdődött a Mao által deklarált sajátos kínai úttal, majd Teng Hsziao-ping piaci reformjaival folytatódott, de Amin szerint, egyedül ez a thermidor nem csapott még át restaurációba. Kína, vélte Amin, a maga új (szárazföldi, tengeri) *Selyem Újja*ival pozitív szerepet játszhat a globalizációban, egy több pólusú, hegemoniaellenes, antiimperialista világrend kialakításával (2018a).

* Amin Eszméletben publikált tanulmányaiban (a fordító, Csala Károly javaslatára): „kiterjesztett monopóliumok”. (A szerk.)

És még valami, ha már thermidorokról és restaurációkról szólunk. Amin tabut döntögetett azzal is, hogy nemcsak Kínáról és Mao Csetungról, de a Szovjetunió történetéről, benne Sztálinról és politikájáról is mindig a higgadt elemzés hangján beszélt, felmutatva azokat a külső és belső szükségszerűségeket, amelyek az országok vezetőinek lépéseit indokolták. Például: Amin szerint Lenin felismerte, hogy az orosz forradalom lényegében paraszti forradalom volt, s ezért vezette be a paraszti áruterelésnek nagyobb teret engedő NEP-et. Később, már Sztálin idején azonban az iparosítás és a fegyverkezés miatt a mezőgazdasági kollektivizálás célszerűnek látszott, azonban ez a lépés később végzetesnek bizonyult: „A forradalmi demokrácia elvetése és az autokratikus torzulás eredete végső soron a munkás–paraszt szövetséggel való szakításra vezethető vissza, amit a kollektivizálás vont maga után” (Amin 2018b, 35). Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy Amin csak 1957-től – tehát a hruscsovi desztalinizációt és a szovjet–kínai szakítást követően – *nem* tekinti a Szovjetuniót munkáshatalomnak (Amin, 1992b és 2018b), következésképpen ő Hruscsov fellépésétől számítja a szovjet thermidort, amit szerinte a sztálini kollektivizálás, sőt már Lenin „ökonimizusa” megalapozott (Amin 2018b, 40).

Csak a teste halott

Samir Amin erkölcsi öröksége az a kitartó, fáradságot és csüggedést nem ismerő munka, amelyet már kora ifjúságától fogva a kizsákmányoló társadalom meghaladásának szentelt. E munkája során építette fel számunka szellemi örökségét: alapos kritikának vetette alá a nemzetiállami keretekben gondolkodó fejlődéstudományokat, átfogó leírását adta napjaink globális kapitalizmusának és a gyakorlati kérdések szem előtt tartásával törekedett a posztkapitalista társadalom, illetve az oda vezető út főbb jellegzetességeinek leírására. Mindehhez új fogalmakat alkotott, amelyek a vizsgált tárgy bonyolult mechanizmusainak jobb megértését szolgálják („globalizált értéktörvény”, „generalizált monopóliumok”, „kiterjesztett monopolkapitalizmus”, „imperialista járadék” stb.). A haladás iránti elkötelezettsége abban is megnyilvánult, hogy (saját elmondása szerint, már a középiskola óta – Amin, 2017) nyíltan kommunistának vallotta magát. Minden megnyilvánulásával a radikális társadalmi progressziót, a globalizáció kapitalista, kizsákmányoló jellegének és az ökológiai pusztításnak a megszüntetését célozta. Ebből a nézőpontból értékelte a világ mun-

kásosztályának elmúlt száz évben vívott harcait és emancipatorikus kísérleteit, s ennek érdekében igyekezett stratégiai és taktikai iránymutatásokkal szolgálni.

Mindeközben Amin rendületlenül bízott abban – amivel ma csak kevesen merészelnek szembenézni –, hogy valójában itt állunk a Rhodosz partján, ahol ugrani kéne:

„[A] a kapitalizmus megkezdte szénitálásának korát, amely hatalmas vérfürdőket hozhat magával. Egy ilyen korszakban, a társadalmi mozgások és tiltakozások politikai változásokat hoznak magukkal, a legjobbakat és a legrosszabbakat, fasisztákat vagy haladó jellegűeket. E rendszer áldozatainak vajon sikerülniük fog-e egy pozitív, független és radikális alternatívát létrehozniuk? Ez ma napjaink politikai kihívása.” (Amin, 2013d).

Hivatkozások

- Amin, Samir 1992a: Megjegyzések a lekapcsolódás elméletéhez. *Eszmélet* 15–16. sz. (1992. április–július), 106–114. http://www.eszmelet.hu/samir_amin-megjegyzesek-a-lekapcsolodas-elmeletehez/
- Amin, Samir 1992b: A szovjet rendszer bírálatának harminc esztendeje, 1960–1990. *Eszmélet* 15–16. sz. (1992. április–július), 193–208. http://www.eszmelet.hu/samir_amin-a-szovjet-rendszer-biralatanak-harmic-esztendeje/
- Amin, Samir 2008: Az Európa-terv alkonya? *Eszmélet* 78. sz. (2008. nyár), 100–108. http://www.eszmelet.hu/samir_amin-az-europa-terv-alkonya/
- Amin, Samir 2009a: A szocialista orientációjú fejlődés útja. *Eszmélet* 81. sz. (2009. tavasz), 10–49. http://www.eszmelet.hu/samir_amin-a-szocialista-orientacioju-fejlodes-utja/
- Amin, Samir 2009b: Beyond Bandung: Awakening of the South. Pambazuka News. Oct. 29. <https://www.pambazuka.org/governance/beyond-bandung-awakening-south>
- Amin, Samir 2013a: Az európai rendszer programozott összeomlása. *Eszmélet* 97. sz. (2013. tavasz), 56–71. http://www.eszmelet.hu/samir_amin-az-europai-rendszer-programozott-osszeroppanasa/
- Amin, Samir 2013b: A jelenkori kapitalizmus összeomlása. *Eszmélet* 97. sz. (2013. tavasz), 41–56. http://www.eszmelet.hu/samir_amin-a-jelenkori-kapitalizmus-osszeomlása-mereszseget/
- Amin, Samir 2013c: Kína útja. A „piaci szocializmus” - a hosszú szocialista átmenet egy szakasza, vagy a kapitalizmus felé vett út lerövidítése? *Transform!* <http://szeszt.tk/transform.hu/index.php/elemzesek/43-elemzesek-kulfold/225-samir-amin-kina-utja>
- Amin, Samir 2013d: A kapitalizmus a szénitálás fázisába lép. Interjú Samir Aminnal. Emberiség.hu, január 27. <http://emberiseg.hu/emberiseg/a-kapitalizmus-a-szenilitas-fazisaba-lep/>

- Amin, Samir 2015: Contemporary Imperialism. *Monthly Review*, 67(3) 23–39.
- Amin, Samir 2016: Kína útja az 1950-es évektől napjainkig. *Eszmélet* 110. sz. (2016. nyár), 161–180. http://epa.oszk.hu/01700/01739/00095/pdf/EPA01739_eszmelet_110_161-180.pdf
- Amin, Samir 2017: Revolutionary Change in Africa: an Interview with Samir Amin. *Review of African Political Economy*. <http://roape.net/2017/03/16/revolutionary-change-africa-interview-samir-amin/>
- Amin, Samir 2018a: Interviewed by Walter Baier, Vienna, September 2017. In: Walter Baier, Eric Canepa and Eva Himmelstoss (eds): *Integration – Disintegration – Nationalism. transform! europe Yearbook 2018*. London, The Merlin Press
- Amin, Samir 2018b: Az októberi forradalom indította el a világ átalakulását. *Eszmélet*, 117. sz. (2018. tavasz), 31–62. <http://www.eszmelet.hu/samir-amin-az-oktoberi-forradalom-inditotta-el-a-vilag-atalakulasat/>
- Amin, Samir 2018c: Mi a célja a nemzeti szuverenitásnak? *Eszmélet* 118. sz. (2018. nyár), 34–44. http://epa.oszk.hu/01700/01739/00103/pdf/EPA01739_eszmelet_118_034-044.pdf
- Arrighi, G. 1990. The Developmentalist Illusion: A Reconceptualization of the Semiperiphery. In W. G. Martin (ed.): *Semiperipheral States in the World-Economy*, Westport CT, Greenwood Press, 1990, 11–42.
- Artner Annamária 2004: Anti-globalization movements: the developments in Asia. *Contemporary Politics* 10:(3–4), 243–255.
- Artner Annamária 2009: Új regionalizmus, mint válságmenedzselő stratégia? *Tér és Társadalom* 23(4), 83–102. http://epa.oszk.hu/02200/02251/00037/pdf/EPA02251_Ter_es_tarsadalom2550.pdf
- Artner Annamária 2017: Kelet-Európa helye a világrendszerben, 1989 előtt. *Eszmélet* 116. sz. (2017. tél), 42–50. http://epa.oszk.hu/01700/01739/00101/pdf/EPA01739_eszmelet_116_042-050.pdf
- Artner Annamária 2018: Is Catching Up Possible? The Example of Central and Eastern Europe. *Science & Society*, 82(4), October 2018, 502–530.
- Biedermann Zsuzsánna – Orosz Ágnes 2017: Járadékadászat szubszaharai Afrikában: Burundi esete. In: Biedermann Zsuzsánna – Kiss Judit: *Szubszaharai Afrika gazdasága a XXI. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017, 290–312.
- Biedermann Zsuzsánna 2017a: Afrika nyersanyagai. In: Biedermann Zsuzsánna – Kiss Judit: *Szubszaharai Afrika gazdasága a XXI. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017, 79–95.
- Biedermann Zsuzsánna 2017b: A nyersanyagban gazdag országok kihívásai. In: Biedermann Zsuzsánna – Kiss Judit: *Szubszaharai Afrika gazdasága a XXI. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017, 313–334.
- Böröcz József 2018: Állam, szocializmus, világ, rendszer. *Eszmélet*, 118.sz. (2018. nyár), 52–65. http://epa.oszk.hu/01700/01739/00103/pdf/EPA01739_eszmelet_118_052-065.pdf
- Engels Marxhoz Londonba, 1858. október 7. *Karl Marx és Friedrich Engels Művei*, 29. köt., Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972, 336–337.
- Mies, M. 1993: The Myth of Catching-up Development. In: Mies, M – Shiva, V. (eds.): *Ecofeminism*, Zed Books Ltd. <https://wmbranchout.files.wordpress.com/2011/12/the-myth-of-catching-up-development-maria-mies.pdf>

- Rozsnyai Ervin 2002a: *Szocializmus volt, vagy valami más? Politikai írások*. Budapest, szerzői magánkiadás.
- Rozsnyai Ervin 2002b: *Az imperializmus korszakváltásai*. Budapest, szerzői magánkiadás.
- Rozsnyai Ervin 2007: *Miért kell nevén nevezni? (Gondolatok a bukás elméleti tanulságairól)*. Budapest, szerzői magánkiadás.
- Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J. P. 2010: *Mismeasuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add Up*. New York, London, The New Press
- Tamás Gáspár Miklós 2016: Magyarország 1956 – a szocialista forradalom. *Kettős MÉRCE*, október 23. https://kettosmerce.blog.hu/2016/10/23/tgm_magyarorszag_1956_a_szocialista_forradalom
- Tamás Gáspár Miklós 2018: TGM: 1968. augusztus 21., Prága. *MÉRCE*, augusztus 21., <https://merce.hu/2018/08/21/tgm-1968-augusztus-21-vasarnap-praga/>